

az **alma**

*zorg met een **hart***

Aanpak BPSD of 'onthou mens'

Dr H Baeyens geriater, az alma
20 mei 2021

Inhoud

BPSD

= behavioral and psychologic symptoms of dementia

Tot 90 % in LTCF (USA)

Waarbij gedragstoornissen eigenlijk doorwegen tov het geheugenprobleem dat de personen stellen...

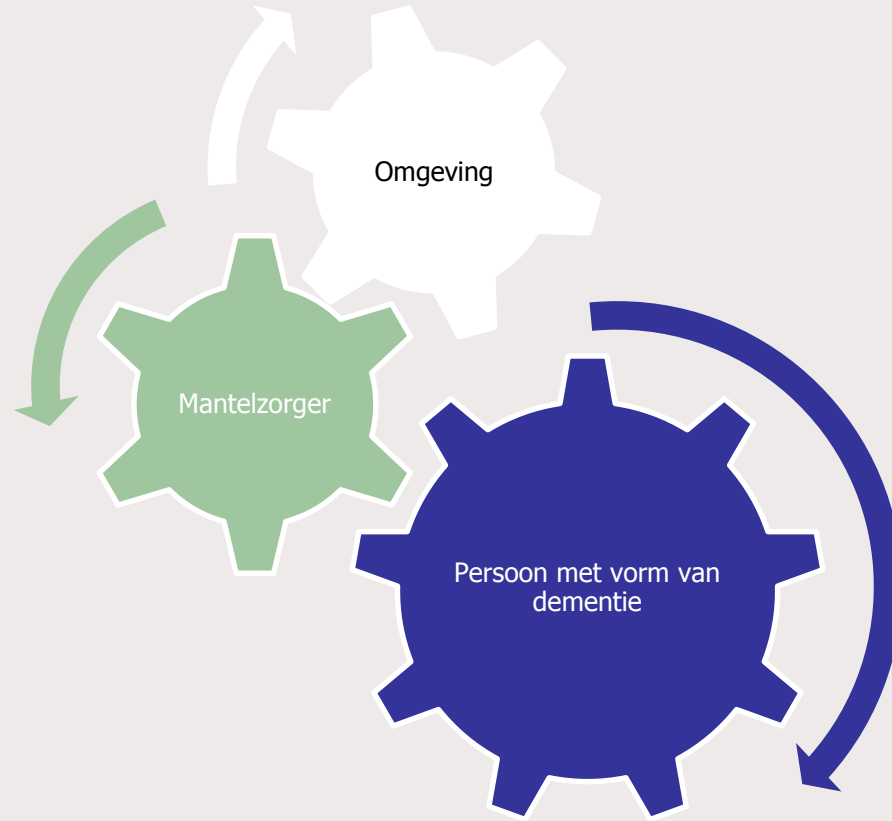
En aanleiding geven tot :

-opname in WZC

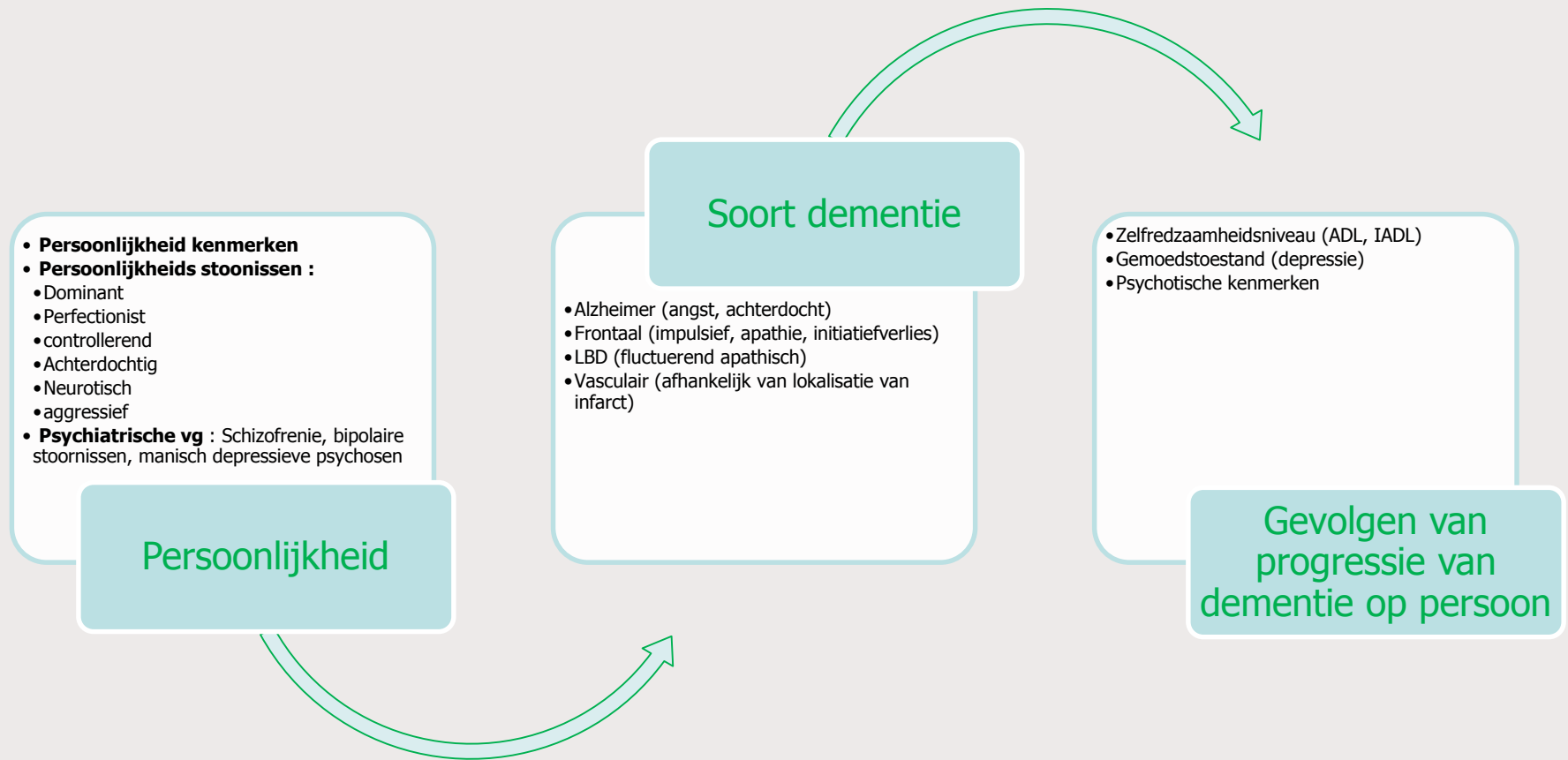
-polyfarmacie met toename morbiditeit, afname zelfredzaamheid, mortaliteit

-toename van stress bij mantelzorger, depressie..

Persoon en zijn omgeving

Persoon met dementie

Oplijsting van problematische gedragstoornissen bij personen met dementie : Cohen-mansfield agitation inventory (CMAI)

- **Fysieke agressie** : slaan, schoppen, krabben, duwen, gooien met voorwerpen, bijten, spuwen, zichzelf of anderen verwonden, dingen scheuren, fysische sex avances stellen
- **Verbale agressie** : vloeken, wenen, tieren, sex avances maken
- **Fysieke onrust** : doolgedrag, niet-eetbare dingen eten, dingen verstoppen, verzamelen, repetitieve handelingen stellen
- **Verbale onrust** : steeds dezelfde vraag stellen, klagen, negatief gedragstellen, eigenaardig luid lachen of vreemd lawaai maken, constante vraag naar aandacht, ...

Gedrag en interactie

- Vaak zijn deze bovengenoemde gedragstoornissen uitting van onderliggend problemen :
 - Apathie
 - Agitatie
 - Reactieve agressie : afwijzing van zorg (vaak in WZC)

Hierbij wordt een gedrag benoemd, zonder dit toe te schrijven aan de persoonlijkheid. Vaak wordt een label 'agressief' gebruikt..

Vb. Agitatie benoemd een gedrag op één bepaald moment, zonder de persoon als 'agressief' te labelen.

Apathie (apathy)

- **Definitie** : verminderde motivatie en verminderd doelgericht gedrag, gepaard gaande met verminderde emotionele respons.
- **Ontstaat door**
 - Degeneratieve aantasting en hypoperfusie van gyrus anterior cingulatus
 - Hypoperfusie van linker orbitofrontale cortex
 - Hypoperfusie van gyrus lingualis.
 - medicatie
- **Voorkomen:** bij alzheimer (tot 92% ES), lewy body dementie, huntington ziekte (50 % ES), frontotemporale dementie, alcohol gerelateerde dementie. Vasculaire lesies bij MCI, ant thalamus infarct. Witte stof laesies paraventriculair.

Apathie (apathy)

Twee soorten apathie :

- **Emotionele apathie :**

- ervaren van emoties
- tonen van emotionele reactie op stimuli (vb persoonlijk verlies, geboorte achterkleinkind, ..)

- **Apathie in initiatief name : Verminderde mogelijkheid om tot een zinvolle bezigheid te starten** (executieve stoornissen):

- verminderde motivatie,
- afname deelname aan sociale activiteiten,
- Spontaan opstarten van een gesprek
- Spontaan huishoudelijk werk doen (tafel dekken, was plooien,..)

Apathie (apathy)

Apathie weegt zwaar door op mantelzorgers en professionelen.

-apathie maakt dat revalidatie vb van CVA of fractuur moeilijker verloopt.

-executieve problemen hebben zwaarder impact op het dagelijks functioneren in huis (ADL, ADL), dan geheugenproblemen of depressie.. En hebben dus meer hulp en begeleiding nodig.

-pt zit in de hoek, in zijn kamer te vervelen. Dit op zich kan agitatie, repetitief gedrag, etc.. veroorzaken

Apathie (apathy)

Apathie verschilt van depressie :

- Apathie wordt vaak verward met depressie, omdat dit ook leidt tot desinteresse en verminderd initiatief.
- Maar bij depressie zijn er ook zeer droevige gevoelens, **terwijl apathie een neutrale ervaring is voor de persoon zelf,** gezien hij in een toestand van emotionele deficiet verkeerd.
- Vaak worden zware antidepressieva gestart : NSRI, die dan agitatie veroorzaken, waarvoor dan weer sederende medicatie wordt gestart,... Polyfarmacie met allerlei nevenwerkingen (vallen, slikproblemen, vermagering).

Apathie (apathy)

Impact van apathy op persoon met dementie

- Apathy verhoogt de 'caregiver burden' of belasting van de zorgverlener of mantelzorger
- Apathy zal IADL en ADL negatief beïnvloeden,
- Na opname in WZC is er sneller overlijden
- Vermindert revalidatiemogelijkheden en aanpak andere ziekten
- Versnelt ook gewichtsverlies in WZC (met malnutritie, sarcopenie als gevolg).

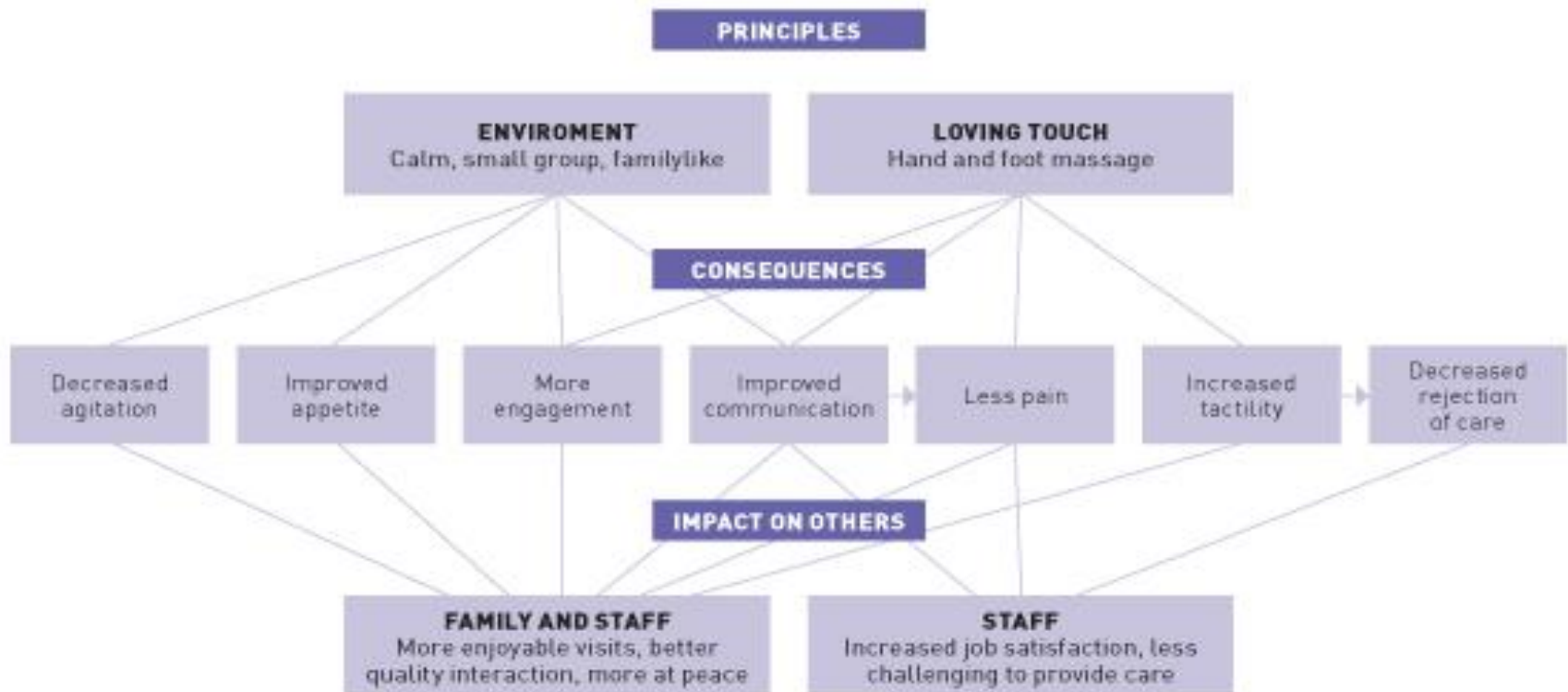
Apathie (apathy) : behandeling

- **Non-farmacologisch:**

- **Stimulatie** door het aanbieden van activiteiten programma 7/7
- Stimulerende omgeving (warme, heldere kleuren)
- LEAP programma (beginnende dementie) **L**ifestyle **E**ngagement **A**ctivity **P**rogramme.
- Namaste Care' programma (gevorderde dementie- snoezelruimte)
- **Robots** (huisdier/humane robots) ?
 - Apathie nam af beide groepen
 - Wanen namen toe bij humane robots
 - Prikkelbaarheid nam toe bij bij dierlijke robots
 - Cognitie (MMSE) na sterker af bij de humane robot
 - Toegenomen dag/nachtritemstoornissen

Apathie (apathy) : behandeling : zintuigelijke, tactiele stimulatie

Figure 1 Grounded theory model of Namaste Care (reprinted by permission)¹⁶

Apathie (apathy) : behandeling

- **Farmacologisch :**

- Vermijden van sederende medicatie : neuroleptica
- Vermijden van art hypotensie of orthostatisme
(verband tussen OH en slaperigheid overdag in WZC bij pt met dementie : 60 %)
- Stopzetten van SSRI – (SNRI induceren minder apathie)
- Gebruik van acetylcholine receptor antagonisten of memantine
- Gebruik van amfetamines
 - bij SDAT (RCT-3650 hits) doet apathie verminderen, MMSE en functioneren verbeteren.
 - ernstige LBD (casuïstiek) ikv gedragstoornissen.

Agitatie

Dit ontstaat als een persoon **fysieke ongemakken** heeft die hij **niet adequaat kan communiceren** door zijn cognitieve beperktheden :

- patient onthoudt het symptoom niet (KTG)
- patient gebruikt de juiste woorden niet (semantische dementie)
- patient kan niet op de juiste woorden komen (MID, SDAT)
- patient raakt overstuur door zijn symptomen
- patient raakte gefrustreerd door zijn verbale tekorten.

Vaak kan familie de non-verbale communicatie van de patient wel juist ontcijferen, zonder dat ze dit goed beseffen. Dit kan een hulp zijn voor verzorgend personeel.

Agitatie door fysieke ongemakken

Observatie	Mogelijke oorzaken	Visueel
Houding van patient	Drukpunten kunnen pijn uitlokken.	Pt zit scheef, antalgische houding
	Fecalomen met druk rectaal, sec soiling	Vooruitschuiven in rolwagen (immobiele pt)
	Vermoeidheid, lage bloeddrukken	Ineenzakken, vooroverbuigen
Vitale parameters afwijkend	Acute longembolen, longoedeem, hartinfarct	Hypoxie, tachypnee Zwakke stemgeving slikstoornissen
	Sepsis, ischemie, galblaas-blaas-longinfectie	Koorts (T 37,2°C)

Agitatie door fysieke ongemakken

Observatie	Mogelijke oorzaken	Visueel/auditief
Nachtelijke onrust	Honger	Beter na boterham, banaan
	Art insufficientie, nachtelijke ischemie OL Acuut longoedeem	Gaat in zetel zitten slapen, wil niet in bed
	Maagulcus, pyrosis	Ructus (opboeren)
	Artritis Botmetastasen	Gezwellen gewrichten, nachtelijke pijnklachten
	Fecale impactie	Smeergedrag vermagering
	Globus, overloopincontinentie	Frequent nachtelijk plassen Urineren bij draaien van pt.

Agitatie door fysieke ongemakken

Observatie	Mogelijke oorzaken	Visueel
Agitatie tijdens/na de maaltijd En/of na medicatie	Slecht passend kunstgebit	Pijnlijke grimassen tijdens voeding Drukulcus in mond ?
	slokdarmonsteking	Last thv borstbeen bij slikken- houdt hand daar
	Ischemie van darm	Vermageren, zeer kleine porties eten Lage bloeddrukken
Pijn	Spondylodiscitis (wervelontsteking)	Pijn bij rechtopkomen van lig naar zit
	oorontsteking	Pijn van zit naar lig
	Begrijpt niet waarvan pijn komt en blijft klagen na recent operatief of fractuur	

Agitatie door omgevingsfactoren

- Uitlokkende factoren :
 - Exit controle (spiegel, bos,..)
 - Geluidsniveau (teveel lawaai in restaurant)
 - Fixatie met lendegordel of te weinig persoonlijke ruimte
 - Onaangename temperaturen (vaak te koud; "older is colder")
- Preventieve of curatieve elementen:
 - Kleinschalig wonen, zo huiselijk mogelijk ingericht
 - Mogelijkheden om buiten op een veilig manier rond te wandelen

Agitatie door omgevingsfactoren

- Checklist van noodzakelijke elementen om tot een goede omgeving te komen :
 1. organisatie van de ruimte, zodat een bewoner de nodige ruimte heeft volgens zijn normen en waarden
 2. de ruimtes bevorderen sociale cohesie en interactie tussen personeel en bewoners (restaurant, eten in dezelfde ruimte)
 3. ambiance in het WZC (onder bewoners en personeel)
 4. privacy ikv intimiteit en persoonlijke verwachtingen van bewoners
 5. plaats voor verzorging
 6. goed evenwicht tussen toezicht en aandacht, waarbij veiligheid wordt gebracht en het overzicht wordt bewaard.

Agitatie door psychische toestanden

Trigger psych. toestand	
Depressie	SSRI /mirtazepine (afh soort dementie)
Wanen, paranoia	Olanzapine
Visuele of auditieve hallucinaties	Haldol lage dosis Uitgezonderd : LBD : ACE-I Behandeling longembolen (AFL syndr)
Angsten (PTSD)	Quetiapine (SSRI)
Psychomotorische onrust (niet blijven zitten aan eettafel)	Dipipirone lage dosis
Ontremd gedrag naar medebewoners met isolatie	Imap/orap
Kwaadheid, 'hooligan type', 'gekwetste' personen (agressie als copingmechanisme)	Risperdone

Medicamenteuze aanpak heeft succes afhankelijk van het onderliggend, primair mechanisme van de agitatie.

Aggressie met afwijzing van zorg

- **Proactieve agressie** : met voorbedachte rade geweld plegen om iets te bekomen. Dit komt niet voor bij pt met dementie.
- **Reactieve agressie** : geweld als reactie op een stimulus.
 - Meest voorkomende vorm bij pt met dementie
 - Vaak als reactie op zorginteractie die als bedreigend, als een verlies, een gevaar of provocatie wordt gezien.
 - Soms wordt de zorg niet begrepen (communicatieprobleem) of wordt ze ervaren als pijnlijk. Ze wordt versterkt als er wanen, hallucinaties of depressie aanwezig is.
 - Dit kan aanleiding geven tot het weigeren van zorg, die dan verder escaleert als er wordt aangedrongen, zodat 'combatief gedrag' wordt uitgelokt.

Agitatie door afwijzing van zorg : rekening houden met ...

Aggresie met afwijzing van zorg : communicatiestoornissen

- **Verbaal** : Bewoner begrijpt de zorg niet of onthoud niet wat je net heb gezegd...
- **Non-verbale houding** van personeel kan dit in de hand werken, alles moet snel gebeuren, .. Tijd- en werkdruk, spelen hier een rol.
- Vb. Leerling vpk wil een hand reiken aan en patient. Deze denkt dat hij zal geslagen worden.. En slaat dus terug...
- Vb. Arts wil snel naar een voetwonde kijken.. En bukt zich zonder veel uitleg, neemt de voet vast.. Patient trekt aan het haar van de arts...

Agressie met afwijzing van zorgbehandeling :

1. **Optimalisering van communicatie** (verbaal, non-verbaal)

- Individuele casus bekijken multidisciplinair, volgens diepte van dementie (activiteiten, snoezelen, vermijden van pijn)
- Voldoende scholing personeel
- Betrekken van mantelzorgers ('handleiding'...dagelijks wandeling buiten)

2. **Psychische factoren onderzoeken :**

- Persoonlijkheidskenmerken (vroeger combativiteit)
- Aanwezigheid van depressie/wanen/hallucinaties/...

Eventueel gerichte medicamenteuze behandeling

Gedragstoornissen en dementie

